

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLozSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DÉZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendőek.

Tartalom: Az iskolai takarékpénztárakról. Dr. Szász Bélától. — Elnöki megnyitó beszéd. Benedek Józseftől. — Irodalom: A Gyertyánffy Kiss Á. és Radó által szerkesztett Olvasókönyv. Ismerteti Újfalussy Sándor. — Egyesületi közlemények: Tudósítás a kolozsmegyei tanító-testület f. évi közgyűléséről. — Szemle: Angliából. Az amerikai nőkről. — Vegyesek. —

Az iskolai takarékpénztárakról.

(Fölolvasás a kolozsmegyei tanító-egyesület 1883. évi közgyűlésén. 1883. okt. 30.)

Szász Bélától.

Hagyjuk hát az elméleti kérdéseket s térjünk nemcsak a mindennapi élet mezejére, hanem épen in medias res: e mai nap eseményére. Mert az iskolai takarékpénztárak ügye nálunk egészen a jelené s annyiban esemény is, a mennyiben igen sok az apostola, maga az állam is kezére jár s a reménykedők bizonyos mértékben a nemzet jellemének átalakítását várják tőle; a hívők serge napról-napra szaporodik, a cultus terjed s országszerte szólnak hírek a már is elért fényes eredményekről.

Nem képzelünk embert, a ki az intézmény által elérendő célét ellenezni, avagy csak kicsinyleni is tudná. Az emberiség legmagasabb elhivatásának: a munkának állandó értékre fordított alakját: a vagyont, az élet ez egyik leghatalmasabb mozgató erőjét, ki ne méltányolná s ki ne ösmerné azt az állandó hatást, melyet, míg keresünk, tehetségeinkre, munkaerőnk kifejtésére — s ha már megtaláltuk: befolyásunk, hatalmunk öregbitésére gyakorol, sőt, mely a jötevés mindenre alkalmas eszközét szolgáltatván: nevezetes ethikai tényezőként is szerepelhet a társaságban. És a vagyont annyiban is erőnek nevezhetjük, hogy egyszer létesülve, többé meg nem semmisül, hanem csak alakját, hatása helyét és viszonyait változtatja s így a mily mértékben jelentőséget tulajdonitunk ez erőnek az emberi életben, abban a mértékben kell ez egyszer létrehozott és hatalmunkba kerített erőt megtartani igyekeznünk, indított légyen a vagyon megszerzésére az élet-szükségek kielégítésének kötelességén felül akár az önzés, akár a jötevés ethi-

kai ösztöne. Ha tehát van, a mint hogy van, a vagyonnak, mint a munka eredményének, értelme és értéke, ezt teljesen csak az által nyerheti meg, hogy fölöslege meg is takaríttatik, az erők felhalmozódásának törvénye szerint állandósíttatik, már akár azért, hogy az élet-szükségek kielégítését minden esetben biztosítsa; akár azért, hogy az önzésnek, e magát termékenyítő és szaporító állatnak, minél bővebb eszközül szolgálhasson, akár pedig azért, hogy a jötevés gyönyörű pazárságát lehetővé tegye.

Sőt százszorosán kell a takarékossgot épen nekünk, magyaroknak, a legnagyobbra becsülnünk; nekünk, a kik a cultura annyi és annyi ágában vagyunk sajnosan elmaradva s a kik a fejlődés mindig fokozódó követelményeit csak oly csekély mértékben és azt is nagy áldozatok árán bírjuk kielégíteni; a kik annyi ösmert jóról és szépről vagyunk kénytelenek lemondani épen anyagi erőtelenségünk okán; a kik lakás- és életmódbeli kezdetleges állapotaink közepette inkább a kiháló, hogysem a szaporodó nemzetek sorába tartozunk; a kiknek népe nem jelentéktelen részben az olvasni-tudásig sem juthat el s mind értelmileg, mind erkölcsileg kirí Európa cultur-népei sorából; kik a mivelődés értékes, de sok értékbe is kerülő, vívmányainak jó részét, mint csak is mások birtokát nézhetjük, jó szerencse, ha nem irigy szemekkel; kiknek hülyéink, elmebetegünk, nyomorékjaink, tehetetlen elaggott társaink, árváink, javításra szoruló elzüllöttjeink, fogházból kikerülő fegyenczeink, kitett lelenczeink, angyalcsinálásra kiadott törvénytelenek s póre koldus-gyerekeink az ország legnagyobb részében sorsuk prédául vannak odadobva, mert nincs módunk a humán emberszeretet megfelelő intézeteivel gondoskodni felőlük!

És ha nem nézzük is a kérdést ez általános, állami és társadalmi, oldaláról, hanem csak az egyéni érdekek szempontjából: hány ember válik szemünk láttára pazárságának nemcsak financialis, hanem erkölcsi halottjává is! Mindnyájan ki tudjuk ujjal jelölni környezetünkben azokat a nemzetségeket, magyar családokat és egyéneket, a kiket a nemzet organismusában számottevő szervek sorából egyedül az törült ki, hogy az értékke változtatott munka eredményét: a vagyont meg tudták szerezni, de nem tudták megtakarítani s ez által holt-tetemekké váltak a nemzet testén, átkaiul annak s maguknak, holt tetemekké, a melyeket vagy a büntető pallosnak kelle erőszakkal kimetszenie, vagy túléretté magában fakasztott föl... Különösen az önző kényelem- és élvágynak, a hiúság- és durvább szenvedélyeknek a civilisatio terjedésével folyton szaporodó és mind mesterségesebbé váló csábító alkalmak hatnak ez irányban az erkölcsi jellemre nézve gyöngébb egyénekre rombolólag, a fényűzés különböző formái útján s ha előismerjük is, hogy a luxus részben az általános fejlődés javára szolgál, nem tagadhatjuk meg, hogy ez az általános haladás az illető egyesek eltiprásának árán történik s az eltiprott egyén az egésznek előhaladásáról csak annyit tud, mint a győzelemről azok, a kiknek holttestén át rohannak a diadalmas szeregek tova.

Nincs hát oldal, a melyről nézve a kérdést, ne kellene meggyőződésünk egész erejével támogatnunk a takarékoságnak nemcsak elvét, hanem a gyakorlati életbe átvitelét is — a mint, hogy egyetlen elvet sem tudunk igaznak elősmerni, a melynek elutasíthatatlan következése ne az volna, hogy tehát meg kell változtatni.

Ez a követelés pedig ezen a helyen s a mi nyelvünkön nem tesz egyebet, mint, hogy rá kell tehát az egyeseket nevelnünk, meggyőznünk mindenkit ez elv igaz, helyes volta felől s egyszermind elfogadtatnunk mindenkivel a helyes elv gyakorlati érvényesítésének kötelezettségét.

E ránevelés, ez elfogadtatás nem tehet egyebet, mint hogy a köteleességek sorába, melyeket az iskola útján akarunk a gyermekek belátása és kötelességérzete alá soroztatni, a takarékoságot is föl kell vennünk és hogy valamint az Isten imádására és az emberek szeretetére, a haza iránti hűségre, a tehetségek lehető kifejlesztésére, a becsületre, hálára, önbecsülésre — azonképen a dolgok értékének helyes becslésére is az iskola az, a mely a — család mellett — tanít, nevel s így a takarékoság sem zárható ki azoknak az elveknek sorából, a melyeket az iskolának kell a növendék értelmébe átültetnie, velők igazként előismertetnie s akaratukat odaformálnia, hogy mint általában minden igazat, azonképen ezt az igazat is egész erejével szolgálja, mindenképen érvényesíteni törekedjék.

Állítjuk, vitatjuk tehát mi is, hogy az élet legfőbb elhivatása a munka, hogy a munka természetes

aequivalense a vagyon; hogy a vagyon a cultura egyik hatalmas tényezője, erője; hogy ez erő minden egyén saját körében állandósítandó; hogy az egyének e meggyőződés elfogadására és érvényesítésére ránevelendők s hogy e ránevelést — a család mellett — az iskolának kell végeznie — s e pontig jutva, éppen csak azt kell még kiemelnünk, hogy a vagyont, ilyen értelemben vett méltatásánál, csak és kizárólag mint a munka aequivalensét tudjuk tekinteni, mint olyan tényezőt, a melynek az egyénhez való viszonyában csak annyiban fogadható el ethikai jelentősége, a mennyiben a munkának, az erkölcsi, értelmi, vagy physikai munkának, az eredménye, mert egyéniségünk valóban kiegészítő részévé csak az által válhatik, hogy egyéni actioink productuma, — máskülönben nem lévén egyéb, mint a véletlen sors, vagy a mások ingyen ajándoka, oly egyénileg ki nem érdemelt előny, a mely, mint privilegium, az emberiség egyenlő-jogosságának elvén ejt igazságtalan csorbát.

És így, tisztelt közgyűlés, elérkeztünk éppen választott tárgyunkhoz, mert hiszen azok, a kik az iskolai takarékpénztárak intézményének szószólói, világra ugyanezen előzmények nyomán haladnak s az általunk is helyeselt tételek természetes consequentiáját látják abban, hogy, nosza, alkossunk tehát minden iskolából — sőt gyermekertől is — takarékpénztárt is, hogy így növendékeink igazán ránevelkedjenek a takarékoságra, válják vérökké a pénzürték becsülése, már kis korukban tapasztalván saját magukon a vagyon materialis és morális előnyeit, sőt ezek még azt is várják ez intézménytől, hogy visszahat a szülőkre is, a kik majd gyermekeik példájából okulva, maguk is takarékoságra lesznek szoktathatók az iskolai takarékpénztárak útján.

Két legyet ütni egy csapásra — csakugyan nem volna rossz s mi sem tagadhatjuk meg, hogy ez az észjárás, így nézve, kecségető lehet — de csak azokra nézve, a kik fogalmaikkal, céljaikkal s ezek eszközeivel nincsenek egészen tisztában. Mi az iskola, ha nem az az intézmény, a mely által a gyermek értelmét, szívet és akaratát akarjuk lehető magas fokra fejleszteni s ki az, a ki, ha e fejlesztés anyagát, eszközeit és tartamát ösméri, kénytelen ne volna bevallani, hogy ez a cél oly magasan fekszik, hogy egy-egy Krisztusnak kellene minden tanító-székre ülnie, hogy e cél egész teljében el legyen érhető. De már Krisztus is megmondta, hogy két úrnak nem lehet szolgálnunk s a mely iskola-tanító arra vállalkoznék, hogy nemcsak a gyermeket, hanem a szülőt is ráneveli az iskola céljai közé illő feladatokra, a legjobb esetben magát is, de minden bizonytalansággal: a világot ámitja. Csak cenzurái parádét látott az, de a tanítói működés folytonos terheit, nehézségeit s aránylag csekély sikereit nem ösméri, nem érti az, a ki még halmozni, complicálni akarja a gyermek-nevelés céljait s nem elégszik meg annak dicsőítésével, ha az iskola bár növendékei bizonyos százalékaival állandóan el tudja érni mindennél nehezebb feladatát.

S nem tiszteli és becsüli a gyermekben az erkölcsi személyt, a ki a föltétlen hódolatot követelő ama magaslatról le akarja szállítani, a hol ő az egyetlen úr és fenség, az iskola egyetlen és kizárólagos gondja, irányadója és határozója, a mely mellett sem ég, sem föld nem számít — mint a templomban a szentek-szentje az oltár. Az ne menjen templomba, ki világi gondjait, érdekeit, szenvedéelyeit és mellékes céljait a szentelt küszöbön kívül hagyni nem bírja s az se beszéljen az iskola magas céljairól s ne hitesse magával és másokkal, hogy értője, ismerője a föladatak nehézségének, az eszközök korlátozottságának és az eredmények sok föltételtől függő voltának, a ki még mellékes célokat is ez intézmény által remél elérhetni, a ki tekintetét még az iskola falain túl eső vállalkozások által is zavartatni akarja és engedi s a ki az iskola-tanítói szerény, de nagy jelentőségű működéstől nemcsak a gyermekek, hanem még a szülők nevelését is várja és reméli.

De abból, hogy a takarékosagra való nevelés helyes voltát elősmervén, tagadjuk lehetőségét annak, hogy az iskolai takarékpénztárak által az iskola körén kívül álló szülőkre észszerűen jótévő befolyást lehetne gyakorolni: még nem következik, hogy, ha a szülőket nem is, de legalább a gyermekeket ne lehetne és ne kellene éppen ez intézmény által arra a kötelelességérzetre nevelni, a melyet az állampolgároknak s legkivált a magyar állampolgároknak mi is oly erős meggyőződéssel kívánnánk kifejleszteni. És így mondhatja az iskolai takarékpénztárak ügyének pártolója, hogy a szülőkre való hatásnak ez argumentumát elejtven, azért még fönnmarad az a száz és egy indok, mely a többi nevelési eszközök sorába még ennek az egynek is fölvételét teljesen igazolja.

Igen, ha igen, de hátha nem.

Ha igaz, hogy a vagyonnak csak, mint a munka aequivalensének lehet ethikai jelentőséget tulajdonítani, s erős a hitem, hogy máskülönben nem az erkölcsileg igazolható értékek, hanem a legveszedelmesebb és a legdestruktívabb emberiségi factorok sorába tartozik — akkor mindenekelőtt az volna az első és alapföltétel, hogy a mi vagyont a gyermek az iskolai takarékpénztárba elhelyez: a maga keresményének, verejtéke s munkájának a gyümölcse legyen. Ekkor és csak is ekkor fogná a gyermek a vagyont a maga igazi értéke szerint megbecsülni, ha maga tapasztalatából tudná, mily önmegerősítésbe került a munkának ez értékke átfordítása s mily önmegtágadásba e megszerzett értéknek pillanatnyi s érzéki vágyainak kielégítésétől való visszatartása. Akkor e morális gymnastika gyönyört adó eredménye: a félretett vagyon, munka ösztönének erősítésére is sarkalná s így az az igazi és értékes erőforrás gyarapodnék benne, a mely kellő mértékűvé izmosodván, állandó alapját szolgáltatná az igazi emberi méltóságérzetnek, mely az egész élet számára magában az egyéniségben teremti meg az önbe-

csülést, hogy maga tehette magát azzá, a mi. Ellenben, ha nem a maga fáradságos munkájának gyümölcsét takarítja meg az a gyermek már zsenge korán kezdve, hanem ingyen kapott ajándokainak s talán hízélgéssel, ravaszszággal, vagy éppen nem megengedett úton kiereszszakolt szerzeményének filléreit helyezi az iskolai takarékpénztárba: nem csak hogy ferde fogalmat fog magának a pénz értékéről és jelentőségéről alkotni, hanem azt is eszébe veszi, hogy a vagyont más úton is meg lehet szerezni, mint a munka útján, sőt az így megtakarított vagyon is ép azt az erőt képviselvén a társaságban, mint a legfáradságosabb munkával nyert érték: ösztön és vágy fejlík ki benne, hogy valamint e téren, más egyebekben is a dolog könnyebb végét keresse s a társadalomban a befolyást, tekintélyt, kitüntetést és hatalmat ne a becsület, közszolgálat és erkölcsi derékség, hanem az alattomos ravaszság, mások ámitása, hízélgés, vagy éppen csalás, erőszak és gonoszság útján igyekezzék megszerezni. És mert ezt a megkülönböztetett előnyt a többiek föltt mindjárt az első pár forint megtakarítása megadja neki, a ki talán értelmileg és erkölcsileg tartalmatlanabb azoknál a társainál, kik kevesebb betéttel dícselkedhetnek: lassanként ahoz szokik hozzá, hogy az ember értékét ne magában az emberben, hanem rajta kívül — első sorban takarékpénztári könyvében — a pénzben keresse. Igaz, akármilyen úton s mily érzület elsajátítása mellett szerezte azt a pénzt: életszükségein segíthet vele, a társaság erejét gyarapította általa s a közvagyonosodás egy tényezőjévé vált ez úton, de kérdés: fölr-e ez az érték-szaporulat avval a morális kridával, hogy a társadalom olyan egy tagjává növekedett, a ki az ember értékét nem a maga bensejében, nem erkölcsi tartalmában, nem önmunkásságában, hanem takarékpénztári könyvecskéjében keresi s találja föl. Mert, hátha az a takarékpénztári könyvecske el talál veszni — mi marad akkor?

(Vége következik.)

Elnöki megnyitó beszéd.

(Folytatás.)

Nem abban találok hát korunk vallástalanságának, vagy a vallás iránti közönyösségnek okát, hogy a vallásoktatást az Ótestamentumi történeteken kezdjük, sőt ezt a legtermészetesebbnek és leginkább célra vezetőnek tartom és nem abban, hogy a hit és erkölcs tanításai kérdésekben és feleletekben tanítatnak és nem is abban, hogy iskoláinkban a vallás nem tanítatik, pedig az újabb időben sokan vádolják iskoláinkat ezzel; hanem abban, hogy nem úgy tanítatik mint kellene, a főiskola és tanár, a népiskola és tanító, a pap és templom, a szülő és társadalom, a sajtó és az erre hivatottak nevelése nem igazi vallásos.

Szemmel látott és füllel hallott tanuja voltam tisztelt közgyűlés ezelőtt több évvel egy felekezeti iskola vizsgája alkalmával a következő történetnek. A gyermeknek a Jézus csodatettei közül kellett volna egyet elmondania. Kinlódott, izzadott is eleget a tanító és tanítvány egyaránt az istenházában; de biz az sehogys ment. A tiszteletes úr megsokalta a dolgot és a jelen levő szülők és gyermekek előtt nagy hatással elmondotta a Jézus csodatetteit és felhasználva ezen jó alkalmat végre egy pár buzdító és lelkesítő szót intézett a jelenlévőkhöz.

Hát a tanító mit tett? De biz ő sem engedte magát szegyenben hagyatni a tiszteletes úr által, hanem komoly pofát vágva a tiszteletes úr szavai után így szólt: „Ezt nem így adja elő ám Rénán a hires francia tudós, éppen közelebből vettem meg az iskolai könyvtár részére e kitűnő tudósnak jeles munkáját azt olvassátok el gyermekek, a mondja meg nektek az igazat.“

De a papok és tanárok között is lehetnek olyanok, a kiknek beszédei nem állanak összhangzásban tetteikkel és a kiknek életök ellenkezőt bizonyít tanításaikkal. Vannak olyanok, a kikre illik Jézus ezen mondása: Mindeneket, melyeket nektek parancsolnak, hogy megtartsátok, megtartsátok és megselekedjétek; de az ő cselekedeteik szerint ne cselekedjétek; mert ők mondják, de nem tartják meg.“ Vannak olyanok, a kik megfélekedve magasztos hivatásukról, meg Jézusnak ezen intéséről: „Ugy fényljk a ti világosságotok, hogy mások is látván a ti jó cselekedeteiteket, dicsőítsék a ti mennyei atyátokat.“ Szabad ömledezést engedve zabolázatlan gondolkozásuknak s hódolva saját bölcsességüknek önkéntesen elvetik azt, mi nekik nem tetszik életükkel, szavaikkal és tetteikkel tartozkodás nélkül megtagadják vallásos hitüket és nyíltan kimutatják, hogy nincs bennök Jézusi szellem. Ezeknek tanítását valóságos büntannak lehet tartani.

De nem mondok rájuk ítéletet, hanem e helyett a tisztelt közgyűlés ítéletére bízom, vajjon az ilyen tanítók és tanárok növendékeiből fejlődő és az ilyen papok vezetése alatt levő emberek képesek lennének-e a durva poroszlók által égő máglyára hurezoltatni magukat az evangéliumból merített hitökért és az azon alapuló vallásos meggyőződésükért, az üldöztetések és szenvedések idejében. Éreznék-e szükségét sötét barlangokba s penészes kriptákba elbujni, hogy ott istent imádják és dicsőítsék. Bizonyára nem. Az ilyenek előtt állhat nyitva az urnak szent hajléka, ők kigunyolják, szenteskedőknek és képmutatóknak nevezik az abban megjelenőket s ők maguk visszatartoztatják magukat a legszentebb kötelesség teljesítésétől, az emberi sziv legtermészetesebb szüksége kielégítésétől.

Erre nem látunk példát az Ótestamentumban foglalt állítólagos vallás-erkölcs rontó elbeszélésekben és történetekben. De igen is látunk mind az Ó- mind az

újtestamentomban oly tényeket, melyek maguk iránt tiszteletet gerjesztenek sőt követelnek; látunk oly igaz vallásosságot, mely minden földin felül emelkedve csak istenben és istennek él; melyben van valami megszentelő, valami megnyugtató, boldogító és magasztos érzés melyet csak az érez, ki evangéliumi belső érzését, külső életével is összhangzásba hozza ki evangéliumi vallásos meggyőződését külsőképpen is kimutatja. Itt számtalan példában egyszerre látjuk az emberi gyengeség legszomorubb képét és a vallásnak, az istenben való bizalomnak legfényesebb győzedelmét. Egyszerre látjuk, mily könnyű a világ sik tengerén hajótörést szenvedni s ha elestünk mihez kell ragaszkodni. Egyszerre látjuk, hogy az ember minden okossága s akaratja mellett is gyenge mint a falevél, melyet a lágyabb szellő is megingat; de evangéliumi hittel felfegyverkezve, s a válástól lelkesítve erősnek marad, mint a tenger hullámaival dacoló kőszikla.

A vallás-erkölsi elveknek kérdésekben és feleletekben való tanításában és tanulásában sem látok semmi veszélyt, mert hisz a beszédértelem — gyakorlatoknak sikerdús tanítása éppen a kérdések és feleleteken alapszik.

Mintha hallanám mondani: az egészen más dolog, mert a beszéd-értelemgyakorlatoknál a gyermekek által kisebb-nagyobb mértékben ismert tárgyakról és dolgokról s szemléltetve kérdezősködünk a gyermekektől. Ez igaz. De az is igaz, hogy a kérdés és felelet mindig biztos találkozási pont volt és mindig az fog maradni, hol a tanító és tanítvány találkoznak. Azt hiszem, hogy ez a kisegítő taneszköz a gondolkozás élesítése és a figyelem felébresztése és fentartása céljából valamint a többi tantárgyaknál, ugy a vallás-erkölcstan tanításánál és tanulásánál is mindig megmarad a tanító és a tanítvány között.

Nincs szerencsém ismerni a különböző vallásfelekezeteknek hit és erkölcstanát tartalmazó tankönyveit; de ha ismerném, akkor sem volna szabad azokat ilyen tantestületi gyűlésben bírálat alá vennem. E helyett felhívom figyelmüket mindazoknak, a kik nem ismernék és a kik a vallás-erkölsi igazságoknak kérdésekben és feleletekben való betanulását ellenzik, a reformátusoknak konfirmációi kátéjára. Ez a gyermekek felfogásához alkalmazott kérdésekből és a kérdésekre adott oly helyes és könnyű styllal irt feleletekből áll, hogy bizony sokat kell tanulni a tanítónak, mig a beszédértelemgyakorlatok tanítását képes lesz úgy vinni keresztül.

De mind ezek mellett, higyjék meg uraim, hogy a vallás positiv igazságait nem lehet a gyermekek lelkéből, a gyermekek által kifejtteni, magával a gyermekekkel kiokoskodtatni, azt be kell velök tanultatni. A betanulatas pedig inkább sikerül a kérdések és feleletekben írott, mint az elbeszélő vagy leíró alakban készített tankönyvek segítségével.

A különböző tantárgyaknak a gyermekek által való betanulását szemléltetés által törekedünk megkönnyíteni, s megrójuk azokat a tanítókat, a kik a tantárgyak betanulását szemléltetés útján nem igyekeznek könnyűvé tenni.

Hát csak a vallás-erkölcstan tanításánál ne használjunk-e segítő taneszközöket? Ennek a betanulását ne igyekezzünk-e könnyűvé tenni a kérdések és feleletek által.

Igaz magam, mint már hajlott koru ember s mint 25 éves tanító, valamint nem tartom tudásnak vagy tudománynak azt, ha a gyermek csak a földabroszon lévő nevek kiolvasásának segítségével képes felelni a földrajzból, vagy csak egyes állati vagy növényi testeknek közvetlen a szemlélése által s a lelkébe bevésődött ismeretek következtében bir leírni valamely állatot vagy növényt, éppen úgy kontárnak tartom azt a tanulót, a ki csak a kérdések járszalagán tud beszélni és a ki csak a kérdések csiklandozásaira kezd gondolkozni, mert a tanító sem az első, sem a második esetben nem fogja a gyermekek feleleteiből biztosan megítélhetni, vajjon a gyermekek a dolgot valóban felfogják és megértették-e? Ezért valamint minden tárgynál, úgy a hit és erkölcstannál is szabad kifejezést, szabad beszélést kívánok a gyermekektől; de a mig ezt követelhetnök, addig kérdéseink által sokat kell fejteni a növendékek értelmét. Természetes, hogy a hit- és erkölcstan tanításánál is mind a kérdések és feleletek, mind az elbeszélések, leírások és fejtegetések elbeszélgetése alkalmával körülni kell a szélsőségeket; óvakodni kell a régiek lélekölő értelmetlen magoltatásától ép úgy, mint az utóbbi korbéliek egyoldalú racionalismusától, mert ha a vallásos nevelés helytelenül vezetetik a gyermekek könnyen vallásos nihilismusba esnek.

Miért buknak el oly sokan erkölcsileg ez életben? Azért, mert a hit- és erkölcstan nagy elvei, tán éppen a felvilágosodott szülöktől, a társadalomban minden nyomon hallott és látott rossz példák hatása következtében a tanítással nem mentek át a nép vérébe a meggyőződés ereje által.

Azt mondom, miszerint mindent meg kell tenni, hogy a hit- és erkölcstan elveinek sikerteljes tanítása végett jó és célszerű kézikönyvek készíttessenek, mivel a jó könyvek okszerű előadása nagyon hat a fogékony gyermeki észre, sőt képezi a kedélyt s mivel a lelket is, és mert a jó tankönyvek a tanítónak is teendőiben utasítói, vezérlői és mert a tanító és gyermekek között kifejlett bizalmas beszélgetéseknek, kölcsönös kikérdezgetéseknek segédeszközei, felvilágosító és erősítő támaszai. De az evangéliumi vallás-erkölcsi érzés nemesítésére minden könyvek felett legnagyobb befolyással van, a szemmel látott és füllel hallott élőpélda. Azért a hit- és erkölcstant magukban foglaló tankönyveknek is inkább arra kell törekedniök, hogy a gyermekek in-

kább vallásosan neveltessenek, minthogy vallási tárgyak fejtegetésével túlhalmoztassanak.

Ebből kifolyólag tapasztalásom alapján azt tartom, hogy mig a magukat felvilágosodottaknak tartó család-fők, értelmes emberek a vallás iránti közömbösségük által akarják megkülönböztetni magukat a köznéptől; mig azok fennsőbbségök érzetében azt tartják, beszédök által mindig oda czéloznak, magukviselésével nyíltan azt bizonyítják, hogy a vallás és templomba járás csak a tudatlan népeknek való; mig azok tudományosságuk érzetében megvetőleg nyilatkoznak és kicsinylőleg szólnak a különböző vallásfelekezetekről, a vallásos gyakorlatokról és a papokról; mig a haladó korról ez a visszaesés, ez a divatkorság felütve tartja fejét, — addig ama rossz példák hatása következtében, száműzve lesz az igazi vallásosság és az ezzel oly közeli rokonságban álló erkölcsösség a földről.

Mint néptanító fájdalommal tapasztalom, hogy a divatkorság sok helyt már a gyermeki szívekbe is befészkelte magát, ezeknek meggátlására nincs más mód, mint a jó és példás nevelés; a jó és példás nevelést pedig megadni csak azok képesek, a kik a gyermekeket igazán szeretik és a kik azok által viszont szerettetnek.

A jó és példás nevelésnek pedig mi az erős és állandó fundamentuma? Bizonyára a vallásos nevelés az evangéliumi hit- és erkölcstan igazságainak a gyermeki lélekbe és szívekbe való beplántálása és meggyökereztetése. Fenséges cél! melynek elérése nagy és kitarító munkásságot követel és a melyre közreműködni hívatva vannak a szülők, tanítók, tanárok, papok, sajtó és a társadalom.

Csak is ezeknek együttes és folytonos munkálkodása eszközölheti a jó és példás nevelést és a nevelés csak akkor lesz jó és példás, ha azt a valláson kezdjük és a vallás dajkáló karjaira bízva, annak vezetése alatt folytatjuk. Nem a szólásformákban nyilatkozó szenteskedés mellett emeltem fel gyenge szavamat, hanem a mellett, hogy a vallásos neveléshez mindjárt a gyermek életének első éveiben, mikor a kised még okoskodni nem tanult, kételkedni nem tud s az engedelmességre tehetetlensége által mintegy kényszerítettik hozzá kell kezdeni, mert az észnek első felfogásai és képei, a léleknek első benyomásai, a szívnek első érzelmei még a koros embereken is meglátszanak. Maga a jó isten is a valláson kezdette volt meg az első emberpár nevelését a paradicsomban. Később a választott nép boldogítására megint a vallásos nevelést rendelte volt isten vezérül. Az új-testamentumban a szülőknek legfőbb kötelességévé van téve a hitnek, az erkölcsi igazságoknak és az ezekből folyó buzgóságnak beoltása a gyermeki lélekbe.

Ugy de azt mondhatná itt nekem valaki, hogy a vallásnak titkos czikkelyeit és ama fenséges igazságo-

kat nem lehet megértetni a gyermekekkel. Bizony könnyebben mint az írás és olvasás mesterségét; mert a vallás az emberi természetben gyökerezik s annak igazságai a gyermek sejtelmeiben mindenütt viszhangra találhatnak.

Mind e mellett higgyék meg uraim, hogy az evangéliumi hit és erkölcstan tanításánál nem annyira a tudásra, mint inkább a hitre kell gondot fordítani. Erre vonatkozik és ezt bizonyítja egy kitűnő paedagogusnak ez a pár mondása: „Isten ismerete nem áll csupa tudásban. Az igaz Isten csak hitben, gyermeki hitben él“ Én is abban a meggyőződésben vagyok, hogy nincs szükség ott bizonyításra, a mi a hiten alapulván, minden kétségen felül van. Ha a szív az istent ismeri, ekkor nem szükséges, hogy az ész az isten létének bizonyításában fáradozzék. Ha a szív istenben hisz, ekkor nincs szükség, az ész magyarázgatására. Ezért követelem inkább a vallásos nevelést, mint a vallási tárgyakra túlságos tanítását. Ezért óhajtom, hogy a szülők szavai és tettei mindig egyezzenek meg az evangéliumi hit és erkölcstan igazságaival. Ezért kívánom, hogy a tanító beszéde és példája által hasson vallásosan tanítványaira.

Ezer meg ezer mód és alkalom van az életben az igazi vallásosságnak, az isteni félelemnek és az erkölcsösségnek magvát beoltani a gyermeki szívbe és lélekbe, csak hogy a szülők sohase mulasszák el a jó alkalmat s mindannyiszor példákkal bizonyítsák be gyermekeik előtt az istennek buzgó tiszteletét, embertársaik szeretetét, becsülését, felségállását és boldogítását. S még csak szemeikből is szelid és kegyes érzelmek sugározzanak, mert a gyermekek kinézik a szülők szelid szeméből a bennök virágzó szép erkölcsöknek és vallásos buzgóságnak kellemeit és ezek annyira meghatják szívét és belsejét, hogy ama vidám ártatlanság és nyugott szelidség, melyet szülőinek arcvonásaiból olvas le, békével tölti el az ő lelkét úgy, hogy a rosznak még gondolatjától is irtózik s e megszokás lassanként természetévé válik. A mondottak alapján itt volna helye kimutatni, mennyire téves felfogásom szerint azoknak nézete, a kik a vallás igazságainak tanítását kiakarják hagyatni a népiskolák és tanítók teendői közül és bebizonyítani azt, hogy a néptanítónak okvetetlen vallás-tanítónak is kell lennie. De az idő rövidege ezt tennem nem engedi és csak azt mondom, hogy a szülők által így előkészített és nevelt gyermekeket örömmel fogadhatják a tanítók, tanárok és papok gondviselésük alá; mert az ilyen gyermekekből az ő vezetésük alatt vallásos, istenfélő, emberbecsülő, kegyes és erényes ifjúság fog felszűrődni. De csak úgy, ha nem csak arra törekednek, hogy nevelésük a hit- és erkölcstan szabályainak betanításából álljon, hanem arra is, hogy saját személyökben a külső ember feleljen meg a belsőnek, ha nem tévesztik el szemök elől azt a paedagogiai igazságot, a mit fennebb is említettem, hogy min-

den nevelésnek alapja a szeretet és ha ezt a szeretetet s az ebből származó azon szülői és gyermeki jó viszonyt, mely a szülők fáradozását sikerrel koronázza, a tanítók átültetik az iskolába maguk és tanítványaik közé. Azt a szülői szeretetet, mely bizalom és édes ragaszkodás gyöngéd kötelékével tartja össze a szülőt és gyermeket, a tanítót és tanítványt, a papot és hallgatót, az egyházat és társadalmat egyaránt.

Igen, de fájdalom a szülők és a társadalom nagy része ezt a jó viszonyt és szeretetet nem igyekezik átültetni az életbe. Ezért tartom szükségesnek, hogy az iskola és tanító újra meg újra figyelmeztesse a szülőket és a társadalmat, hogy egy oly közös, kitartó munkásságot és annyi tényezőnek közreműködését követelő múnél, milyen a vallásos nevelés, a nem, vagy sikerülés okát nem lehet csak az egyik vagy másik tényezőbnu keresni. Itt mindenik tényezőnek folytonosan működő munkatársnak kell lenni és a tényezők közül egyiknek sem volna szabad a nevelés terhét a másiknak vállalnia háritani.

Igy találjuk-e ezt az életben? Nem. A szülőktől a gyermekeket úgy, a hogy átveszik a különféle iskolák, tanítók és tanárok, ezektől a papok és a társadalom. Ezek közül csaknem mindenik a helyett, hogy kötelességét teljesitené, kisebb-nagyobb váddal és követeléssel lép fel a másikkal szembe. Minek folytán a vallásos nevelésben éppen akkor nem részesülnek a leendő emberek, mikor annak legnagyobb befolyása van a gyermekekre, mikor az leginkább oktat, gyönyörködtet és indít, a kisedd korban és akkor, mikor arra legnagyobb szükség van, a fiatal korban, mikor az iskola által eddig féken tartott indulatok a leghatalmasabban ösztönzik a polgári és erkölcsi törvények áthágására, mert az élet tavaszszá, a fiatalkor neveli a legszebb virágokat, de egyszersmind legártalmasabb burjánokat is. A roszra való hajlamok, mint a kerti gyom a májusi kellemetes napokban, ekkor kapnak erőre és ölik le az iskola által a szívbe oltott kegyesség csiráit, ha nincs a ki azokat meggátolja.

Az iskola szorosabb korlátai alól kiszabadult és a világba kilépő fiatalságot az iskola jó hatása alatt megtartani és őket a vallásosságban tovább fejteni a papoknak és a társadalomnak a feladata. Ők vannak hivatva arra, hogy azt a hatalmas fegyvert, melylyel ama nagy harczt kivivhatják, melyet a vallásos nevelés szolgálatat kezökbe, mely a hazudni nem tudó istennek szavain épül fel, mely az emberiséget az igaznak megismerésére, az erkölcs gyakorlására és a jövő boldog élet elérésére vezet, az evangéliumi vallásos hitet fejlesszék és megerősítsék.

Tisztelt tantestületi közgyűlés! Az aggasztó mérvben elterjedt vallásos közönyösség és az ebből származó erkölcstelenedés tették kötelességemmé, mint néptanítónak, hogy csekélységem érzete mellett is gondolkozzam oly kisegítő módokról, melyek azoknak megszün-

tetésére és az evangéliumi vallásos-erkölcsös élet javítására befolyónak. Ezekről a módokról gondolkozva és azokkal tépelődve tapasztalatom útján jöttem rá az elmondottakra és győződtem meg arról, hogy csak ott fejlődhetik ki a megnyugtató, boldogító és az emberi polgárisodásra valóban gyümölcsöző vallásos erkölcsi élet, hol a vallásos művelődés szükségének érzete az összes szülőknak és tanítóknak, tanároknak és papoknak, előjáróknak és alattvalóknak, tudósok tudatlanoknak, gazdagoknak és szegényeknek, a különböző vallásfelekezetek és nemzetek minden egyes tagjának lelkiületében felébredvén, ezeknek a különböző osztályoknak közreműködése által magának a társadalomnak életéből fejlődik az ki.

Ezt az érzetet felkelteni, kifejtetni és nevelni az egyes iskolák és tanítók nem képesek; ez az összes tanítók, tanárok, iskolák, papok és tantestületek feladata; ezek vannak hivatva meggyőzni az embereket, hogy mind a magaviseletben, mind a beszélésben nem az emberek tetszését, de istenét kell keresni; ezek vannak hivatva meggyőzni a társadalmat: hogy a tanító és iskola a jogos követelések alól nem vonja ki magát, csak hogy az iskolának igen gyakran jóvá kell tenni azt, mit az első szülői nevelés elrontott és igen gyakran nemcsak miveletlenekkel, de elmiveltekkel is van dolga és hogy az ő feladata nem csupán a jóra való szoktatás, hanem mindenek felett a roszból való elszoktatás is. A tantestületek vannak hivatva folytonosan háborút viselni azok ellen és győzedelmeskedni azokon, kik a bölcsesség színét magukon viselve, kápráztató véleményök által ámitó játékot űznek az emberekkel és az életnek egyetlen világosságát, egyetlen igazságát nem a helyes úton keresik; ezek vannak hivatva megmondani azoknak, hogy ismeretük a tudományok zűrzavara és a legnagyobb bajok egyike, mert a helyett, hogy az elméket megismertetni igyekeznek istennel, a dolgok természetével és a jó erkölcsökkel, számtalan tévedéseket szül és kárhozatos szakadásokat okoz. A tantestületek feladata meggyőzni, hogy a valódi tudományos eredményeket az életre alkalmazni nemcsak az életnek, de az egyháznak is üdvös és hasznos. Melancthon a növelészet nagy reformatora mondja: „A tanulmányozásban való szorgalom által növekszik a szerénység és az imádsági ösztön.

De nem fárasztom tovább becses figyelmöket. A vallásos nevelés mindnyájunknak ügye, s azt tehetségünk szerint előmozdítani, mindnyájunknak szent kötelessége. A vallásos nevelésre vonatkozó elmondott tapasztalataim és eszméim által e szent ügy iránt tartozó kötelességemet véltem teljesíteni. Adja isten, hogy e mostani tanácskozmányunk is komoly és annak a nemes ügynek, melynek szolgálatában állunk szeretetétől áthatott legyen és növendékeink javára minél hasznosabb gyümölcsöket teremjen. Az ülést megnyitom.

Benedek József.

IRODALOM.

Olvasókönyv az elemi népisk. II., III. s IV. oszt. számára. 3 kötet. Szerk. Gyertyánffy I. Kiss Á. és Radó V.

Az olvasókönyvek nagyon sokfélék. A mellett, hogy minden kornak megvan saját irányu olvasókönyve, megvan ez külön minden írónak, szerkesztőnek is. A vallásos, erkölcsi, közhasznu, vegyes tartalmu olvasókönyveket most a szóban levő és nemzetieknek nevezettek váltják föl, akarják le-szorítani a térről.

A nemzeti iránynak népiskoláinkba bevitele a mily jogos és fontos épen oly hasznos és szükséges az általános nevelés szempontjából; a mennyiben mi p. nemcsak embert, hanem magyart akarunk nevelni. — Én csak örömmel fogadhatom azt az olvasókönyvet, mely minden ízében magyar; melynek minden sora magyar szellemet és jellemet tüntet elő. Gyertyánffyék olvasókönyve ilyen! Magyaros, népies annyira, hogy sokszor vét az irodalmi nyelv szabályai ellen annak érdekeért. Én gyönyörködöm a nép tájszólásaiban, sok szépet találok a művelt körből kiküszöbölt magyaros kiejtésben: de népiskolában mégis az irodalmi nyelv szabályait kívánom megismertetni, írásban a helyesírás törvényeit akarom megtartani. Ezért nem tudom helyeselni, hogy a gyermek kezébe adandó könyv e tekinteteknek meg ne feleljen. Óhajtom, hogy jelen olvasókönyvek is tartsák meg mindenütt a helyesírást; ez a magyarosságnak nem történhetik rovására.

Nagyot tévedne, ki azt hinná, hogy a nemzeti iránynak képviselői tisztán csak magyart törekeshetnek nevelni! Szerintök az olvasókönyv központjává a nemzeti élet ismeretése teendő; a gyermekek olé a nép, a régi krónika írók s a nagy költők irodalmi művei adhatók, okszerűen kiválogatva ők nem magyart nevelnek egy nemzet hibáival, hanem magyart, ki az eszményi emberhez emelkedjék. — A cél általános emberi, az eszköz tisztán magyar, de csak nyelvben tisztán az; tartalomban pedig nemzeti addig, míg a magyar szellem remek, szép, jó alkotásait; a haza földjének, természetvilágának, nép életének ismertetését veszi föl; általános emberi, midőn a vallásos és erkölcsi érzületet neveli s közhasznu ismereteket ad.

A Gyertyánffyék olvasókönyveinek tartalma ez: a II. oszt. könyvében népmesék, Krisztus mondák s József története, a hazai népelet, természetrajzi képek, a prózai olvasmányoknak megfelelő versek, imádságok, találós mesék; a III. osztályában népmesék, népmondák, Mózes története, nemzeti ősmondák a hunok- és magyarokról, földrajzi képek s tovább úgy, mint az előbbiben; a IV. osztályában Jézus példabeszédeiből, a hazai történelemből, földrajzi, természetrajzi képek, hazai népelet — illetve egyes néposztályok s nemzetiségek, vegyes tartalmu olvasmányok (egészségtani-, művelődéstörténelmi- s alkotmánytaniak), versek, imádságok, közmondások. Az első 126, a második 194, a harmadik 142 nyolczadrétű oldalra terjed.

E tartalom mutatja, hogy Gyertyánffyék olvasókönyveit nemzeti szellem és jellem hatja át, de ez nincs ellentétben

az általános emberivel, nem zárta ki a közhasznú ismereteket, csak kórlátolja. Az erkölcsi érzület ápolására, fejlesztésére többet ad, mint eddig ismert olvasókönyveink összevéve; ez kiváló érdeme, kapcsolatot létesít a sok különféle anyag közt s ez másik érdeme. E kapcsolatot a berendezése nem mutatja, de egyetlen lépés kell csak s ezentúl nem lesznek szakaszokra, nem tudományszakaszokra osztott tartalmú olvasókönyveink, hanem lesznek olyanok, melyek egymás mellé illesztve mintegy egymásból folynak, összességükben kerek egészet képeznek s egymással oly szoros összeköttetésben vannak itt, mint az ember lelkiéletében. Kétséggel ez egyetlen lépés még nagy munkát igényel; szeretném, ha a szerkesztők megkísérlenék jövőben.

E tartalom mutatja, hogy ezen olvasókönyvek szintén tárházai sok mindennek, mint akár azok, melyeket közhasznú tartalmuk miatt Kiss Áron, ha el nem ítél, de nem szeret. Legelőnyösebb különbségük, hogy ezek magyarosabb, kedélyképzőbb és összefüggőbb tartalommal bírnak, mint az állam által kiadott Gáspár-félék. Az a különbség, hogy Gáspár a természetten köréből is vesz fel anyagot és példabeszédekben nem fukarkodik úgy, szerintem előny a Gyertyánffyék rovására. Vajjon helyes-e a történelmi részt úgy földolgozni mint Gy.-ék tevék, t. i. összefüggőleg a mohácsi vészig, vagy pedig czélszerűbb jellemrajzilag fölvenni: oly kérdés, melyre felelni igen nehéz. Én nagy barátja vagyok az egyes jellemek festésének, kidomborításának; úgy tartom, ezeket jobb szereti a gyermek, mert inkább szól hozzá és képzelőhöz; e módszer mellett az újabb idők nagy embereiről is szólhatunk; a jellemet így edzzük és képezzük: tehát én nem helyeselhetem a Gy.-ék különben igen szépen irt, hirtelen megszakadó historiáját.

Suppan V. midőn a szóban levő könyveket ismerteteti azt mondja, hogy az oktatásnak erkölcsi eszmék képeznek középpontját. Teljesen aláírom. A Gy.-ék olvasókönyvei ezen intencióknak megfelelnek.

Kiss Áron a magyar. népisk. tanítás történetében e könyvekről szólva, fölveti eme kérdést: olvasókönyv mellett tanítsunk-e, s taníthatunk-e valamely népisk. tantárgyat? S imígy felel: Ez az irány (t. i. az általuk képviselt) azt lehetetlenné teszi, e mellett nem lehet. — Ezt nem írhatom alá. Olvasókönyvükben sem minden tantárgy nem foglaltatik, sem a tantárgy kellő terjedelemben nincs. Aztán az olvastás és tanítás különböző dolog. Ha az olv. a tankönyveket akarja pótolni, akkor mindama tananyagok tárházává kell lennie, melyek a népiskolákban tanítandók. Kiss-ék s én is menekülni törekszünk az efféle olvasókönyvektől. Már, hogy tankönyv kell-e népisk.-ban, vagy nem, arra itt nem felelek, azt nem vitatom. Szerintem épen azért örülhetünk Gy.-ék olv.-ének, mert nem akar encyclopaedia lenni, hanem kedves, hasznos és mindenenk fölött erkölcsképző, magyaros olvasmányok összefüggő, kerek egésze.

Még csak egyet legyen szabad megjegyezni: A II. oszt. olv.-vében a Krisztus és pacsirta cz. vers tartalma nem kifogástalan. Krisztus néhány madarat elátkoz s az átok fog. Ez sem nem lehet vallásos- vagy erkölcsi érzélem fejlesztő,

sem a józan észszel meg nem egyező. Nem mind jó, igaz csak azért, mert a nép alkotó! Ezt s az ehhez hasonlókat kissé átalakítva kívánám látni, mert gyermeknek a legjobb: jó.

Mind ezek után ismételtlen s örömmel üdvözlöm e könyveket és legmelegebben ajánlhatom t. kartársaimnak nemcsak becses figyelmébe, hanem és — népisk. nevelésünk érdekében — kivált használatra.

Ujfalussy Sándor.

Aigner Lajos budapesti könyvkiadóánál megjelent a „Nemzeti Könyvtár“ 136—145. füzeté. E füzetekben Szemere Miklós összes műveinek kiadása veszi kezdetét, — továbbá folytattnak Sárosy Gyula, Balogh Zoltán, és Czako Zsigmond művei. E vállalatban régibb és újabb írások részint kiadatlan, részint összegyűjtetlen művei közöltetnek. Havonként 2 füzet jelenik meg. Egy-egy füzet ára 30 kr. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Megjelent és beküldetett: „Földrajzi előismeretek Zemplénmegye ismertetésével.“ A megyebeli népiskolák II. és III. oszt. számára. Irta Knöpfler Sándor s.-a.-ujhelyi néptanító. Harmadik átdolgozott kiadás, a megye térképével ára 30 kr. Kiadja Lövy Adolf Sátoralja-Ujhelyen. Ugyanezen szerző és kiadótól: „Földrajz a népiskolák középszályai számára.“ III. kiadás. Ára 36 kr.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

A kolozsmegyei tanító-testület közgyűlése a tagok és vendégek nagy részvéte mellett okt. hó 30- és 31-én tartatott meg. A gyűlés lefolyásáról vázlatosan a következőket említjük fel: A tanítóképzési dalkör Boér Gergely tanár vezetése alatt elénekelvén a Hymnust, a gyűlést Benedek József tanító-testületünk érdemes elnöke nyitotta meg, azon tartalom-gazdag beszéddel, melynek közlését lapunk mai számában fejezzük be. Majd Nagy Kálmán egyesületi titkár olvasta fel a tantestület egy évi működését feltüntető sok gonddal egybeállított jelentését. Sajnáljuk, hogy tér hiánya miatt ez érdekes jelentést egész terjedelmében nem adhatjuk, de kivonatban a jövő számban közöljük. Ezután Rieger Imre egyesületi képviselő tette meg jelentését a II-ik országos tanítógyűlésről, mely után a vallás- és közoktatás-ügyi Miniszter úr ő nagyméltóságának egyesületünk köszönetet nyilvánított az országos tanító-gyűlés egybehívásáért. A beszámoló jelentésről részletesen megemlékeznünk felesleges, miután annak idején az orsz. tanító-gyűlés összehatározatait lapunkban közöltük. A képviselőknek jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott.

Ezután Dr. Szász Béla egyetemi tanár úr olvasta fel az iskolai takarékpénztárakról irt kitűnő értekezését, melynek közlését e számban megkezdjük. — Ez értekezés, mely az iskolai takarékpénztár intézménye ellen szólott, rövid de érdekes vitára adott alkalmat, melyben részt

Folytatás a mellékleten.

vettek Váradi Károly kir. tanf. Dr. Szász Béla, Dr. Ferenczi Zoltán, Kozma Józsefné, Kiss Sándor, Benedek Samu stb. A hozzászólások után elhatározatott, hogy e kérdés a legközelebbi gyűlésre vitatételképen tűzetik ki. — A szokásos bizottságok kiküldése után a délelőtti ülés véget ért. Délután 3 órakor a polgári iskola helyiségében gyűltünk össze, honnan az egyetemi új vegytani intézet megszemlélésére mentünk testületileg. Itt Dr. Fabinyi Rudolf egyetemi tanár úr fogadott, ki az intézet összes helyiségeit megmutatva, felszerelését részletesen és érdekesen magyarázta, mely megtisztelő figyelem által egyesületünket mely hálára kötelezte. — D. u. 5 órakor a szegény iskolás gyermekeket segélyző egyesület közgyűlése-re ment a tagok nagy része, mely gyűlés lefolyásáról a „Vegyes“ című rovatban rövid tudósítást közlünk.

Október 31-én d. e. 8—9-ig nyilvános tanítást tartottak és pedig a külmagyar-utczai ev. ref. népiskola I. osztályában Staudner Gyula a számtanból; továbbá a külmagyar-utczai róm. kath. elemi népiskola III. osztályában Váradi Albert a földrajzból. Mindkét tanítás a kiküldött bizottság véleménye szerintsikerültnek nyilvánítottatott.

A közgyűlés 10 kor folytatott a városi tanácssteremben. Mindenekelőtt a szavazatszedő bizottság tett jelentést, mely szerint tisztviselőknak a következők választottak meg: Elnök: Benedek József, alelnök: Benedek Samu, titkár: Nagy Kálmán, jegyző: Staudner Gyula és Balázs József, pénztárnok: Böjthe László, az „Eötvös-alap“ gyűjtőbizottság pénztárnoka: Dr. Ferenczi Zoltán, a „Család és Iskola“ pénztárnoka: Dézsi László, könyvtárnok: Rieger Imre, tanszertárnok: Gazsi József. Választmányi tagok az alapítók közül: Benedek Áron, Czirják Albert, Szász Domokos, Tóth Tamás, Váradi Károly; — a rendes tagok közül: Albert Károly, Dr. Bartók István, Boros György, Deák József, Fazakas József, De Gerardo Antonina, Kiss Sándor, Kolozsvári Albert, Kozma József, Kozma Józsefné, Paa Ferencz, Propper Ferencz, Sárdi József, Szentgyörgyi Lajos és Váradi Albert.

A kiküldött bizottságok jelentése után az egyesületi szakközlöny ügye tárgyalatott. Rieger Imre szerkesztő jelentése örvendotes tudomásul vétetett s előterjesztett határozati javaslata elfogadtatott. Így a közgyűlés kimondotta, a „Család és Iskola“ fentartásának szükségességét, annak anyagi és szellemi támogatását a tagok kiváló figyelmébe ajánlotta, s elhatározta, hogy a mennyiben az előfizetési összeg emelése nélkül lehetséges, a lap egy iv helyett számonként 1½ iven jelenjék meg, a további intézkedések a választmányra bizattak. A szerkesztőnek és munkatársainak sikeres és buzgó munkásságukért köszönet szavaztatott. Kiváló érdekes pontja volt még e gyűlésnek Dr. Ferenczi Zoltán felolvasása gr. Széchenyi Istvánról, mely értekezés lapunk „Tárca“ rovatában egész terjedelmében megjelenik. Kebli ügyek és indítványok tárgyalása után elnök a gyűlést bezárja.

S Z E M L E.

Anglia.

A túlterhelésről. A társadalmi tudomány congressusa nem régen érdekesen vitatta meg a túlterhelés már-már elcsépelet kérdését. Érdekes tudni reportjuktól, hogy a tudósok, főleg orvosok, egészen ellenkező nézetben vannak a tanúgy ama férfaiival, kik a túlterhelést oly veszélyesnek látják. Szerintök az új tanúgyi törvény nem okoz túlterhelést. Dr. Albutt szerint „százból kilenczven gyermeknek meg van az a szerencsés rugékonysága, a mely megmenti őket elődeik borzasztó sorvadásaitól és felette korai megérésétől igaz ugyan, hogy oly gyermeket láttam, a ki a tanulás alatt lesz roszul, de olyanra alig emlékszem — mondja Albutt — a kinek betegségét a tanulásbeli túlzásnak tulajdonithattam volna. A gyermekkor nagyon elősegíti a betegséget, az agy lázak gyakoriak ilyenkor, de nem gyakoribbak most, mint voltak ezelőtt tíz évvel. Az idővel visszaélés is különös figyelmet érdemel. Némely esetekben ez eljárás sok bajt okozott. Bizonyos tanítók rendkívülieg megerőltetik tanítványikat, hogy a vizsgákon brillirozzanak, míg mások folytonosan izgatottságban tartják őket. Ez határozottan árt az egészségnek. A tanítónak engedékenyebbnek kellene lenni a mulasztásokat illetőleg is, kivált a gvengőbb szervezetű vagy beteges gyermekeknél.

A correpetitorokat, vagy tanuló-tanítókat határozottan elítélik. A tanítvány-tanító teher a tanulóra, az iskolára és saját magára nézve. A tanítványt nem tudja tanítani, mert maga sem tud, a tanítót folyton gyöttri, hogy valamennyire előkészítse, maga magát pedig egészen szerencsét teszi.

Havetton szemorvos, főleg a szembetegségekkel foglalkozva Németországot vette fel például, mint a hól legtöbb rövidlátó van és a hól legtöbbet is tanulmányozták e bajt. A rövidlátás oka — mondja Havetton — a szemnek túlfeszített használata, a mit előidéztek a törpe padok, csékély világítás és hosszas megerőltetés. A rövidlátás lehet örökölt, vagy lehet szerzett, főleg a gyermekkorban a könyv közel tartása által. Az emler 12 éves korától 20-ig leghajlandóbb a szembajra. A modern nevelés nagyon elősegíti a rövidlátást, mivel olyankor is használatban tartja a szemet, a mikor az nyugalomra vágyik. E bajon csak czólszerű üvegek használatával lehet már segíteni, ha még nem vált volna állandóvá. Az ily gyermekek arról panaszkodnak, hogy a betük összefutnak, vagy hogy a szemgolyójuk fáj; néha a szemöldök felett fájdalmat éreznek. Ugyan e betegség az oka gyakori főfájásnak is. Némely tanítónak tapasztalata szerint a varrni tanuló leányok között leggyakoribb a szemfájás s akarhány eset van, a mikor más dolgot jól tud tanulni s ebben nem halad, a mi azt mutatja, hogy a varrás és kötés legerősebben igénybe veszi a látszervet. Ily esetekben a tanítónak nem szabad erőltetni a tanulót a munkára.

Az amerikai nőkről. Lasker, a németbirodalmi gyűlés tagja s Bismark herceg ismert ellenfele tudvalegleg belefáradt a parlamenti vitákba s most Észak-Amerikában utazgat. Az ottani viszonyokat tanulmányozván közelebb érdekes nyilatkozatot tett az amerikai nőkről. A nők az Egyesült-Államokban — úgymond — sokkal jobb nevelésben részesülnek mint a férfiak; de nagyon kétséges vajjon üdvös volna-e ha Európában is követnék e példát. A férfinak Amerikában nincs ideje, hogy könyvekkel sokat foglalkozzék, a kenyérkeresés gondja foglalja el idejét; míg a nőnek bőven van ideje, hogy képezze, művelje magát. Ily módon nagy fölénybe jutnak a férfakkal szemben s nagy hatalmat gyakorolnak. Nemcsak az iskolai képzettségre vonatkozik ez, hanem általában az ismeretek minden körére s az általános műveltség az amerikai nők közt magasabb fokon áll, mint Európában még a német nőknél sem. Az amerikai nevelési rendszernek egyébiránt világosan kifejezett célja, hogy a nő szellemi túlsúlyra jusson a férfi felett. Társadalmi tekintetben az amerikai nők a legelső helyen állanak minden nemzet női között. De Lasker kétségbevonja, vajjon helyes-e, hogy Amerikában a nő oly kivételes helyet foglal el, mert a nő nem bír a férfi fizikai erejével és minden erőfeszítése daczára, a természet törvényeinél fogva, nem emelkedhetik állandó fölényre. Az ily irányban mesterségesen történt fejlesztésnek tehát előbb-utóbb viszás, káros következményei lesznek.

VEGYESEK.

— **Dr. Szász Béla** egyetemi tanár urnak az iskolai takarékpénztárakról szóló s lapunk mai számában megkezdett értekezésére e helyen is felhívjuk olvasóink figyelmét. Itt az ideje, hogy ezen intézmény paedagogiai jelentőségéről pro-ot kontra a véleményeket figyelembe vegyük, mely után e kérdéssel végleg elszámolhatunk. Mindkét fél indokolt érveléseinek lapunkban szívesen nyitunk tért.

— **A kolozsvári II-ik községi iskola** új épülete november hó 4-én adatott át a közhasználatnak. Ez ünnepélyen a városi hatóság, mint átadó testület részéről, Nagy Mór városi tanácsos tartott beszédet, mire Finály Henrik egyetemi tanár s iskolaszéki alelnök válaszolt, végül Váradi Károly kir. tanf. mondott a tanügyi hatóság nevében köszönetet a városi hatóságnak, a tanügy iránt tanúsított áldozatkészségeért. Mindhárom beszédben kiválóan hangsúlyoztatott; a népoktatásügy fontossága. Az ünnepélyen az állami tanítóképezde dalköre is közreműködött. A rendes tanítás november 5-én vette kezdetét. Az új intézetben működő tagtársainknak buzgó munkásságukhoz sikert kívánunk.

— **A kolozsvári szegény tanulókat segélyező egyesület** f. é. október 30-án tartotta közgyűlését. Dr. Jenei Victor egyetemi tanár édekes és alkalomszerű elnöki megnyitóbeszéde után, Rieger Imre olvasta fel a titkári jelen-

tést, melyből kiemeljük, hogy az egyesület a múlt évben mintegy 130 gyermeket látott el téli ruhával, miáltal iskoláztatásukat lehetővé tette. Továbbá jelentést tett azon örvendetes tényről, hogy az egyesület eszméje országsszerte terjed s az elnökség az alakulásra vonatkozó utasítások közlésére különböző helyokről kéretett fel; mely kérelmek teljesíthetése érdekében a szükséges utasítások „Tájékoztató” című füzetben kinyomattak. — A választmány indítványára elhatározta a közgyűlés, hogy az alapszabályok és a tájékoztató utasítás 1—1 példányát minden törvényhatóságnak megküldi, felkérve ezeket ily irányú jótékonycélú egyesület szervezésére. A pénztárnok és a gazda jelentése örvendetes tudomásul vétetett. — A meglevő ruhakészletből ismét vagy 30 gyermek látható el téli ruhával, továbbá e célra van még a múlt évről 200 forintnyi pénztármaradék. A folyó évi őszi gyűjtés most van folyamatban, melynek eredménye után remélhető, hogy ismét tömegesebben segíyezhet e nemesezéli egyesület. Ajánljuk olvasóinknak figyelmébe e humanisticus intézményt. Az egyesületek szervezésére vonatkozó felvilágosításokkal szívesen szolgál e lapok szerkesztője.

— **A magyarországi tanítók árvaházára gyűjtő egyesület** a napokban küldte szét felhívását és gyűjtőiveit. A felhívást Jókai Mórnak következő szavai ékesítik: (Magyarországot még egyszer meg kell hódítanunk a magyar nemzet számára s ez a hadviselés a néptanítókra vár.) Az árvaház alaptökéjére a gyűjtést, így olvassuk a felhívásban, országsszerte a fent nevezett egyesület veszi kezébe s e végből első sorban is a tanítóegyletekhez fordul, hogy alkossanak a maguk kebelében gyűjtő bizottságokat, másodsorban pedig a tanítókhoz s a jótékony cél iránt hevülő nagy közönséghez. Tájékoztatásul közöljük az alapszabályokból, hogy az árvaházi alapvagyon előállítására szolgálnak a tanítók évenként vagy egyszer s mindenkorra tett adományai, egyes pártfogók s alapítványt tevők adakozásai hagyatékok, a rendezendő felolvasások, kiállítások, estélyek stb. jövedelmei s a nm. közokt. minisztériumtól e célra várható segély. A gyűjtő egyesület tagjai lehetnek: a) a pártfogók, b) az alapító tagok. (Ez utóbbiak olyanok, a kik fekvő vagyonban vagy készpénzben nagyobb szerű adománnyal járulnak a cél eléréséhez; az ily alapítvány pénzértékre számítva 50 frtnál kevesebb nem lehet.) c) rendes tagok, kik állandóan gyűjtőivet tartanak s ezzel gyűjtenek, egyszersmind maguk is évenként bizonyos összeggel járulnak az alapvagyon növeléséhez: d) a pártoló tagok, a kik az alaphoz bármily csekély összeggel járulnak. A gyűjtő iverk a begyűlt pénzzel együtt Rohn József tanárhoz (Budapest, országház-n. 13) küldendők be.

— **Gyászhir.** A budapesti állami elemi és polgári iskolai tanítóképezdei tanári kara szomoruan jelenti Knisz-bek Alajosnak, a budapesti állami polgári iskolai tanítóképezdehez csatolt gyakorló polgári iskola rendes tanítójának f. é. november hó 7-én, estvéli 11 órakor, életének 28-ik, tanárkodásának pedig 7-ik évében történt elhunytát. Budapest, 1883. évi november hó 8-án. Béke lengjen hamvai felett!